

ELŐSZÓ

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára és a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének Reneszánsz-kutató Csoportja a magyar történetírás multjának kutatásához kíván segítséget nyújtani néhai Bartoniek Emma (1894–1957) befejezetlenül hátramaradt kézírata nagyobb részének közreadásával. A történeti bibliográfia, a középkori magyar jogtörténet és a kodikológia művelése terén jelentős érdemeket szerzett tudós a magyar történetírás történetének megírását szánta élete főművének. Munkáján fáradhatatlanul dolgozott, s csaknem elkészült már könyvének 1711-ig terjedő első részével, mikor a gyógyithatatlan betegség az életből idő előtt távozásra kényszerítette. A mű elkészült részéről testvérei jóvoltából gépelte másolat készült, az eredeti kézirat pedig a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kéziratárába került letétként.

A sajnálatosan félbemaradt vállalkozás elkészült fejezetei a legrégebb krónikás feljegyzésektől a XVII. század végéig tárgyalják a magyar történet elbeszélő forrásait. Néhol ez a rész is magán viseli a befejezetlenség jegyeit: a XVI. századi fejezetek végleges rendjét a szerző nem állapította meg, a XVII. század második felének tárgyalása pedig hiányos. Bartoniek Emma hátrahagyott kézírata azonban töredékes volta ellenére is egy többévtizedes kutatómunka páratlanul gazdag eredményeit tartalmazza. Ő előtte senki sem vállalkozott még arra, hogy valamennyi magyarországi történetíró munkásságát rendszerezően feldolgozza. Egy ilyen könyv még akkor is becses munkaeszköz lenne a megfelelő korszakok kutatói kezében, ha nem adna többet, mint a művek megbízható tartalmi ismertetését. Hiszen nemcsak a régi magyar történetírás kiemelkedő, modern kiadásban is hozzáférhető és a szakirodalomban már sokat vizsgált termékeire kell gondolnunk, hanem az általában figyelmen kívül hagyott történeti feljegyzésekre, naplókra, helyi krónikákra, a magyarországi német városokban virágzó helyi történetírás gazdag anyagára stb. Bartoniek Emma munkája azonban távolról sem merül ki a többségükben kevésbé ismert, s elhanyagolt művek ismeretében. Bemutatja szerzőiket, forrásaikat, tisztázza egymással való összefüggéseiket, elemzi az egyes írók álláspontját, megrajzolja a fejlődés irányait stb. A kéziratok lelőhelyeinek megállapítását, a bibliográfiai tudnivalókat is számításba véve, a tudós szerző könyve az ismeretek olyan tárházát szolgáltatja, amely igen sok munkát tesz megtekinthetővé a további kutatás számára.

Bartoniek Emma hátrahagyott műve, melynek közreadására a fenti két intézmény vállalkozik, természetesen nem mint egy ma készült tudományos munka fog hasznos szolgálatokat tenni, hanem mint egy régebbi időből való, tőlünk már némileg távoleső, de még nem idejémult, a tudomány fejlődése által még nem mindenestül túlhaladott könyv. Már csaknem másfél évtized mult el azóta, hogy a könyv írása kényszerűen félbeszakadt. De valójában a mű egy még korábbi korszak termékének tekinthető, hiszen munkássága utolsó tizenöt évében a szerző visszavonultságban és a történetírásunkban érvényesülő új törekvésektől elszigetelten dolgozott munkáján. Módszerét és szemléletét tekintve Bartoniek Emma könyve ily módon történetírásunknak három-

négy évtizeddel ezelőtti fázisát képviseli. E távolság természetesen a könyv anyagán, tárgyi mondanivalóján is érezteti hatását. Hiszen az újabb kutatások eredményei nemcsak elvi következtetéseket illetően, de tényanyagukban is szükségképpen hiányoznak belőle. Ez különösen a középkori történetírásról szóló fejezeteknél szembetűnő. Mint-hogy az újabb évtizedekben középkori historiográfiánk terén több kiváló szakember jó-voltából igen jelentős előrelépés történt, s összefoglaló művek egész sora készült el, Bartoniek Emma hasonló tárgyú fejezetei ma már csak tudománytörténeti értékek, s ezért ezek közreadásáról le is mondtunk. Bár a XVI. -XVII. század jónéhány történet-írójáról is jelentek meg újabb értékes új tanulmányok, sajnos, az egykoru anyag gazdagságát tekintve számuk igen csekélynek mondható. Bartoniek könyve ezekre a századokra vonatkozóan ezért, néhány évtized elmúltával is, hézagpótló marad. Itt is vannak természetesen fejezetrészek, melyek eredményeit az újabb kutatás már tulha-ladta, fejezeteinek többsége azonban még ma is új ismereteket nyújt a kutatók számá-ra.

Ha a szerző maga készítette volna elő kiadásra művét, azt számos ponton bizo-nyára kiegészítette volna, főként az újabb előkerült adatok, illetve a bibliográfiai hivatkozások terén. Ilyen pótlásokra ő helyette nem vállalkozhattunk, az általa ha-gyott szöveget mindenütt tiszteletben tartottuk. A kézirat előkészítése során csupán a géphibák javítására, az idézetekbe belecsuszott elírások korrigálására, a jegyzetek áttekinthetőbb elhelyezésére szorítkoztunk.

A kézirat rendelkezésre bocsátásáért Bartoniek Annának és Bartoniek Juliának, a szerző nővéreinek, a kézirat gondozásának fáradságos munkájáért pedig Ritoók Zsig-mondnének tartozunk köszönettel.

Klaniczay Tibor